

Irena Janosz-Biskupowa (1925–2011). Historyk – Archiwista – Dydaktyk, red. Artur Wójtowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2025, ss. 128

W 2025 r. Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu obchodzi jubileusz 80-lecia swego powstania. Z tej okazji zorganizowanych i zaplanowanych zostało wiele inicjatyw z tym związanych. Jedną z nich było nadanie pracowni naukowej Archiwum UMK imienia doc. dr hab. Ireny Janosz-Biskupowej, wybitnej historyczki i archiwistki związanej z toruńskim ośrodkiem akademickim przez całą swoją karierę naukowo-dydaktyczną¹. Okazją do tego była przypadająca w lutym 2025 r. setna rocznica jej urodzin. Jak zaznacza prof. Janusz Łosowski „poznawanie biografii pracowników archiwów przyczynia się w sposób istotny do wzbogacenia obrazu dziejów polskiej inteligencji². Pracownicy Archiwum UMK w związku z rocznicą przygotowali okolicznościowe wydawnictwo poświęcone Janosz-Biskupowej, które powstało pod redakcją Artura Wójtowicza. Publikacja składa się ze wstępu, siedmiu tekstów, załącznika oraz katalogu wystawy dotyczącej bohaterki. Stanowi ona swoistego rodzaju podsumowanie życia i działalności docent Janosz-Biskupowej. Wcześniej zostały opublikowane krótkie wspomnienia jej poświęcone przygotowane przez Andrzeja Tomczaka³, Janusza Tandeckiego⁴ i Hadriana Ciechanowskiego⁵.

Publikację otwiera zestawienie autorstwa Anny Supruniuk pt. *Bibliografia publikacji Ireny Janosz-Biskupowej za lata 1949–2008*. Obejmuje ono dwie prace, które nie zostały opublikowane oraz sto sześć drukowanych pozycji, wśród których znajdziemy książki, artykuły, edycje źródeł i recenzje⁶. Wójtowicz przygotował kolejną część pt. *Wykaz prac magisterskich i doktorskich obronionych na UMK pod kierunkiem doc. Ireny Janosz-Biskupowej*. W sumie była promotorem jednej rozprawy doktorskiej oraz trzydziestu czterech prac magisterskich. Niezwykle cenne wydaje się kolejne zestawienie przygotowane przez wspomnianego już Wójtowicza, które obejmuje prace doktorskie i magisterskie, które zrecenzowała Janosz-Biskupowa w trakcie swojej pracy na UMK. Obejmuje on 84 pozycje.

Pierwszy artykuł pt. *Irena Janosz-Biskupowa – rys biograficzny* przygotowała Weronika Krajniak. Na jego łamach poznajemy życiorys Janosz-Biskupowej urodzonej 1 lutego 1925 r. w Wilnie, a zmarłej 10 listopada 2011 r. w Toruniu. Przez całe swoje dorosłe i zawodowe

1 Nadanie nastąpiło na podstawie Uchwały nr 59 Senatu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 24 września 2024 r. w sprawie nadania Pracowni naukowej Archiwum UMK imienia doc. dr hab. Ireny Janosz-Biskupowej. Zob. Biuletyn Prawny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, rok 2024, poz. 334.

2 J. Łosowski, *Teoria archiwistyki*, Lublin 2024, s. 19.

3 A. Tomczak, *Irena Janosz-Biskupowa (1925–2011)*, „Archiwista Polski”, 2011, nr 4 (64), s. 120–122.

4 J. Tandecki, *Irena Janosz-Biskupowa (1925–2011)*, „Zapiski Historyczne”, 2012, nr 77, z. 1, s. 183–185; idem, *Irena Janosz-Biskupowa (1 II 1925 – 10 XI 2011)*, „Archeion” 2012, t. 113, s. 399–401.

5 H. Ciechanowski, *Janosz-Biskupowa Irena Kazimiera Maria* [w:] *Słownik Biograficzny Archiwistów Polskich*, red. E. Rosowska, t. 3 (1835–2015), Warszawa 2017, s. 102–103.

6 Wcześniej wykaz jej prac obejmujący 41 pozycji za lata 1964–1984 został opublikowany w 2011 r. Zob. *Irena Janosz-Biskupowa*, [w:] *Dorobek naukowy i dydaktyczny toruńskiego ośrodka archiwistyki*, red. H. Róbtka, Toruń 2011, s. 93–99.

życie była związana z Toruniem, do którego przybyła w 1945 r. Tu ukończyła studia na nowoutworzonym Uniwersytecie Mikołaja Kopernika⁷. Następnie na tej uczelni zdobywała kolejne stopnie naukowe – doktorat i habilitację. Swoje zainteresowania badawcze kierowała ku historii średniowiecza, źródłoznawstwu i archiwistyce. Wiele lat prowadziła działalność naukowo-dydaktyczną w Katedrze Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii następnie w Zakładzie Archiwistyki toruńskiej Alma Mater. Ponadto kierowała Archiwum Państwowym w Toruniu i Archiwum UMK. Artykuł opisuje również jej edukację elementarną, jej rodzinę oraz działalność społeczną na rzecz środowiska naukowego w kraju i poza jego granicami.

Następnie Bożena Kierzkowska w artykule pt. *Działalność doc. dr hab. Ireny Janosz-Biskupowej w Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1966–1976* opisuje jej dorobek w zakresie rozwoju tej jednostki⁸. Pełniąc funkcje kierownika dążyła do przekształcenia Archiwum w zakład naukowy, chcąc wdrożyć wzorce wypracowane w tym zakresie na Uniwersytecie Jagiellońskim. Podejmowała liczne działania w zakresie zapewnienia właściwych warunków gromadzenia, przechowywania, opracowywania dokumentacji wytworzonej przez UMK. Utworzyła bibliotekę podręczną Archiwum, która po dziś dzień jest prowadzona przez pracowników jednostki⁹. Ponadto chcąc zapewnić właściwy rozwój kierowanej przez siebie placówki nawiązywała współpracę zagraniczną m.in. z Uniwersytetami w Greifswaldzie, Rostoku i Schwerinie.

Anna Supruniuk scharakteryzowała osiągnięcia naukowo-dydaktyczne Janosz-Biskupowej. Przygotowany tekst pt. *Dorobek naukowo-dydaktyczny Ireny Janosz-Biskupowej* omawia w sposób szczególny jej zainteresowania badawcze. Zostały ukazane w ujęciu chronologicznym poczynając od okresu studiów na UMK, aż do rozkwitu jej kariery po uzyskaniu habilitacji w 1971 r. i docentury w 1973 r.

Ostatni artykuł pt. *Spuścizna doc. dr hab. Ireny Janosz Biskupowej w zasobie Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu* przygotował Artur Wójtowicz. Omówił dzieje spuścizny, która trafiła do zasobu w 1983 r. na mocy darowizny jej twórczyni. Co ważne, na materiały została nałożona klauzula, że można z nich skorzystać za zgodą ofiarodawczyni lub po jej śmierci. Następnie scharakteryzował proces opracowania spuścizny oraz poszczególne jej grupy rzeczowe: grupa I – materiały biograficzne (7 jednostek archiwalnych); grupa II – prace twórcy (3 jednostki archiwalne); grupa III – materiały działalności twórcy (14 jednostek archiwalnych).

Jako załącznik do publikacji dołączono pochodzący z zasobu Archiwum UMK przedruk¹⁰ Memoriału dla Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa w sprawie archiwów szkół wyższych wraz z projektem ramowym regulaminu (statutu) archiwum szkoły wyższej. Został przygotowany w 1966 r.

Ostatnią częścią publikacji jest bogato ilustrowany katalog wystawy pt. *Irena Janosz-Biskupowa (1925–2011)*, który został przygotowany przez Kierzkowską i Krajniak. Została

7 Wspomnienia dotyczące głównie jej okresu studiów zostały opublikowane w 1995 r. na podstawie rozmowy przeprowadzonej przez Henrykę Duczkowską-Moraczewską. Zob. I. Janosz-Biskupowa, *Nieco wspomnień o moim Uniwersytecie*, [w:] *Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Wspomnienia pracowników*, red. A. Tomczak, Toruń 1995, s. 143–152.

8 W strukturze UMK powstało w 1948 r. Szerzej na temat zasobu, historii i organizacji tej placówki zob.: *Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Informator o zasobie archiwalnym. Stan na dzień 3 grudnia 2017 roku*, red. A. Supruniuk, W. Krajniak, Toruń 2018.

9 Szerzej na temat Biblioteki Archiwum UMK zob.: W. Krajniak, *Biblioteka podręczna Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, „Folia Toruniensia” 2014, t. 14, s. 97–99, DOI 10.12775/ft.2014.008.

10 Zamieszczony materiał posiada odręczne notatki, zapewne autorstwa Janosz-Biskupowej.

podzielona na trzy grupy: I. Dzieciństwo i młodość; II. Praca zawodowo-naukowa; III. Życie prywatne.

Przedstawiona publikacja została bardzo starannie przygotowana od strony redakcyjnej i językowej. Wszystkie artykuły zostały opatrzone bibliografiami, które zawierają zarówno wykaz źródeł archiwalnych i opracowań wykorzystanych w trakcie ich pisania. Z recenzowanej pracy wyłania się nam całościowy obraz Janosz-Biskupowej, zasłużonej w środowisku polskim naukowczyni, której osiągnięcia w zakresie historii i archiwistyki po dziś dzień stanowią podstawę dla dalszych badań dla jej następców. Ponadto w interesujący i spójny sposób starano się przedstawić jej wszelkie dokonania w pracy zawodowej, naukowej, organizacyjnej i społecznej.

Piotr Józefiak

Wydział Historii, Uniwersytet
im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID 0000-0003-2904-8019

Licencja/License CC BY 4.0

(creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

DOI 10.4467/0023589XKHNT.25.001.22280

Agustín Udías, *Athanasius Kircher. The Mysteries of the Geocosmos, Magnetism, and the Universe*, Birkhäuser Verlag AG, Cham 2024, ss. 153, DOI 10.1007/978-3-031-53008-1

Książka Agustína Udías, uczonego specjalizującego się w geofizyce i meteorologii oraz w historii zakonu jezuitów, a także głęboko zainteresowanego dziejami nauki w czasach nowożytnych, wypełnia pewną lukę w badaniach nad Atanazym Kircherem SJ (1602–1680) i jego pisarstwem dotyczącym współczesnych odkryć naukowych z XVII w. dziedzinie nauk przyrodniczych.

Agustín Udías (ur. 1935), jezuita i profesor (emerytowany) geofizyki na Uniwersytecie Complutense w Madrycie, jest znany jako autor wielu ważnych książek z zakresu geofizyki i sejsmologii, m.in. *Principles of Seismology* wydanej przez Cambridge University Press (1999 r.), *Fundamentals of Geophysics* (we współpracy z Juliem Mezcuą Rodriguezem). To także uczoney, który zgłębia udział jezuitów w historii nauki od powstania zakonu. Warto tu wskazać np. *Searching the Heavens and the Earth*, która opowiada o historii obserwatoriów jezuickich (wyd. Kluwer, Dordrecht 2003). Bazując na swoim doświadczeniu osoby duchownej, Udías jako badacz i profesor uniwersytecki prowadził także liczne kursy z zakresu nauki i religii oraz przedstawiał refleksje na pasjonujący temat relacji między nauką a religią.

Kircher był niemieckim jezuickim uczonym i badaczem, którego spektrum zainteresowań było tak szerokie, że nazywano go „mistrzem stu sztuk”. Początki kariery Kirchera odzwierciedlają jego różnorodne zainteresowania intelektualne i rosnącą fascynację nauką i mechaniką. W latach 1622–1624 rozpoczął swą działalność w Koblencji, pełniąc